

Johdatus lingvistiikan keskeiskäsitteistöön

RONALD W. LANGACKER *Language and Its Structure*. Some Fundamental Linguistic Concepts. Harcourt, Brace & World, New York 1967. 260 s.

Ronald W. Langackerin teos *Language and its Structure* on nimensä mukainen modernin kielentutkimuksen läpileikkaus, sellaisena oppikirjan vaatimukset täyttävä. Esitys on porrastettu koskemaan aluksi terminologisia peruskäsitteitä, kielen oppimisen sosiaalisia ja psykologisia aspekteja sekä kielen ja ajattelun suhdetta. Toisessa, pääosassa, selvitetään kielen rakenteellisia ominaisuuksia niin morfologiselta ja syntaktiselta kuin myös fonologiselta ja semanttiselta kannalta. Kirjan viimeisessä jaksossa taas on kosketeltu kielten vuorovaikutusilmiöitä, kuten murteita, sukulaisuutta ja kielen universaaliutta.

Kielen Langacker määrittää kompetenssiksi: »the set of principles mastered by a speaker». Lause muodostaa strukturaalianalyysin lähtökohdan: se edustaa psykologiselta pohjalta syntyvää verbaalista rakennetta. Tulos ei siis ole sattumanvarainen äänteiden ryhmä, vaan kompetensin eli »puhekyvyn» tuottama rakenne. Puhe-elimet saattavat sen äänteelliseen muotoon synnyttäen foneettisen struktuurin. Lause ei silti ole kielen perusyksikkö. Myös sanan käsitteen käyttäminen on mielivaltaista, jos erottavina kriteereinä ovat kunkin kielen oikeinkirjoitus- ja sananjakosäännöt. Morfeemi osoittautuu tarkoituksenmukaisimmaksi

rakenneosaksi kielen pienimpänä merkityksikkönä tai yksikkönä, jolla on psykologista arvoa.

Morfeemilla on semanttinen, syntaktinen ja fonologinen perusta; vastaavanlainen perusta on myös morfeemia laajemmalla yksiköllä, lauseella. Psykologisen kompetenssin ja ääntämystuloksen riippuvuuden osoittaminen on lingvistisen struktuuritutkimuksen vaikeimpia pulmia: sitä todistaa mm. eri syvärakennekuvausten suuri määrä. Myös Langacker esittää oman kuvauksensa, joka suppeana yleisesityksenä ei tietenkään voi olla täydellinen. Hän toteaa, ettei syvärakenneteorialla hänen tutkimuksissaan ole merkitystä mutta että väitteen perustelut kuuluvat toiseen foorumiin. Kielen perustointona on merkitysten ja äännejakojen vastaavuus, mikä ei sinänsä riitä selittämään kielellisen ilmaisuuden syntyä.

Lauseen morfeemijaon osoittaa sen ns. pintarakenne, esim:

the + cat + scratch + PAST + the
+ dog

Mikä sitten on lauseen merkitys? Langackerin mukaan se on kuva, puhujan mielessä ollut »tilannenäkemys» kaikkine viivahteineen. Sen rakennetta kutsutaan ajatusstruktuuriksi (conceptual structure), josta siis semanttis-syntaktisten sääntöjen avulla johdetaan pintarakenne. Semanttiset säännöt ilmenevät leksikaalisina eli sanastollisina valintoina.

Syntaktiset säännöt määräävät morfeemijakojen ryhmittymisen. Sen kaaviomainen esitystapa on makuasia. Morfeemisuhteiden osoittamiseksi on tapana käyttää hierarkkista, »puumaista» diagrammia, jossa kullakin konstituentilla on funktionsa: samojen nimikkeiden (S, NP, VP, N, PAST jne) käyttö osoittaa lauseenosien funktioiden vastaavuutta. Tekijä huomauttaa, ettei puu ole mitenkään lopullinen tai tarkka morfeemijakson esitys — sitä ei ole lineaarinen kaavaakaan — mutta morfeemien rakennesuhteet ovat tosiasia.

Nykytutkimuksen kannalta kiintoisaa yhdyslauseiden rakennetta Langacker ku-

vaa lähtemällä siitä edellytyksestä, että kyseessä on kompleksinen lause silloin, kun jokainen sen komponentti voi olla (itsenäisen) lauseen lähtönoodina. Komponentit voivat olla hierarkkisesti samanarvoiset tai toinen voi olla toisen alainen. Edellisessä tapauksessa tapahtuu liittäminen (conjoiing), jälkimmäisessä upotus (embedding).

Ajatusrakenteen ja pintarakenteen suhteelle Langacker omistaa syystä huomiota esityksen tässäkin tapauksessa ylittämättä oppikirjan referoivaa tasoa. Lukija tutustuu teoksessa kuitenkin tutkimustapaan, jossa sanottava on vakiintuneita termejä ja syntaksin sääntöjä käyttäen saatu selkeäksi. Teoksen arvoa lisää sen ajankohtaisuus, joka ilmenee mm. pyrkimyksenä yhdistää kielitieteen laaja kenttä strukturaalein keinoin.

Erkki J. Hollo